

Igauņu diasporas kultūras mantojums Igaunijas Nacionālajā bibliotēkā: prakse un iespējas

Mihkels Volts (Mihkel Volt)
Igaunijas Nacionālā Bibliotēka

Pēdējos 15 gados Igaunijas Nacionālā bibliotēka ir bijusi viena no tām iestādēm, kura vāc un glabā igauņu diasporas kultūras mantojumu. Nacionālās bibliotēkas pienākumi attiecībā uz kultūras mantojuma saglabāšanu ir:

1. Sniegt vispārēju pārskatu pār Igauņu diasporas arhīviem, kas ir nonākuši Nacionālajā bibliotēkā..
2. Uzskaitīt Nacionālās bibliotēkas kultūras mantojuma kolekciju.. (P.G.)
3. Pieteikt Nacionālo bibliotēku sadarbībā starp dažādām glabātāj institūcijām, kuras nodarbojas ar igauņu diasporas kultūras mantojuma vākšanu un glabāšanu.

Publikācijas, ko izdevusi igauņu diaspora un Nacionālā bibliotēka

Nacionālās bibliotēkas veidošana un tās kolekciju vākšana sākās ar Valsts bibliotēkas nodibināšanu 1918.g. 21. decembrī, ko izdarīja Igaunijas pagaidu valdība. 1935.g. tika izveidota Valsts bibliotēkas arhīvu kolekcija, kas saņēma tiesiskus kopiju krājumus no visiem drukātajiem materiāliem, kas publicēti Igaunijā. Tai pašā laikā tika uzsākta sistemātiska igauņu izdevumu (tai skaitā to, kas izdoti ārzemēs) un to izdevumu vākšana, kas iepazīstina ar Igauniju un citām Baltijas valstīm (igauņu autordarbu tulkojumi un to igauņu darbu publikācijas, kas izdotas ārzemēs citās valodās). 1930. gadu beigās Valsts bibliotēka bija kļuvusi par ko vairāk nekā tikai valdības atbalstītu bibliotēku. Vienību skaits kolekcijā bija sasniedzis apmēram 50 000 un lasītāji bija arī augsti intelektuāļi un kultūras un sabiedriskie darbinieki.

Ar padomju okupāciju bibliotēka kļuva par parastu publisko bibliotēku, kas darbojās saskaņā ar padomju bibliotēku standartiem. Bibliotēku darbība piedzīvoja pamatīgas izmaiņas: visi sakari ar ārzemju bibliotēkām tika apgrūtināti un padomju izdevumi krievu valodā sāka dominēt, lielākā daļa krājumu sastāvēja no padomju izdevumiem. Lielākajai daļai igauņu izdevumu (tai skaitā to, kas izdoti ārzemēs), kas iepazīstina ar Igauniju un Baltijas valstīm (tai skaitā igauņu autordarbu tulkojumiem un igauņu autoru darbiem, kuri oriģinālā izdoti citās valodās), tika ierobežota pieeja. 1953.g. Valsts bibliotēka tika nosaukta pazīstamā sabiedriskā un pirmās atmodas darbinieka, un „Kalevipoega” autora Frīdriha Reinholda Kroicvalda (Friedrich Reinhold Kreutzwald) vārdā. 1953.g. arī bibliotēkā glabāto vienību skaits bija sasniedzis 1 miljonu.

Kad 1980. gadu beigās Baltijas valstīs sākās nacionālā atmoda un 1991.g. 20. augustā tika atjaunota neatkarīgā Igaunijas republika, bibliotēkas loma mainījās. 1988.g. Fr. R. Kroicvalda Valsts bibliotēka tika pārdēvēta par Igaunijas Nacionālo bibliotēku. Tās galvenais mērķis - vākt, saglabāt un padarīt publiski pieejamus dokumentus, kas izdoti un publicēti igauņu valodā (vienalga, kur tie izdoti) un Igaunijā (vienalga kādā valodā tie izdoti), kā arī tos, kas attiecas uz Igauniju vai satur informāciju par Igauniju. 1989.g. Nacionālā bibliotēka atguva savu statusu kā parlamentāra bibliotēka, kas ir atbildīga par informācijas nodrošināšanu Parlamentam un valdībai. Kopš 1980. gadiem bibliotēka ir paplašinājusi savas kolekcijas atbilstoši savām funkcijām kā nacionālai un parlamentārai bibliotēkai un kā humanitāro un sociālo zinātņu bibliotēka. Kolekciju vākšanas pamatā ir uzdevums nodrošināt Nacionālās bibliotēkas darbu. Uz 2006.g. 1. janvāri Nacionālajā bibliotēkā glabāto vienību skaits ir sasniedzis 3 174 373.

Lai tiktu nodrošināts bibliotēkas darbs ir jāvāc sekojošais: Igaunijā izdotā literatūra, ārzemēs izdotā literatūra igauņu valodā, igauņu autoru darbi un to tulkojumi neatkarīgi no šo darbu izdošanas vietas, kā arī publikācijas, kas satur informāciju par Igauniju, kas izdotas ārzemēs svešvalodās.

Nacionālā bibliotēka vāc sekojošus materiālus ko publicējuši igauņu diasporas pārstāvji:

- grāmatas
- periodiku (avīzes, žurnālus krājumus jeb sērijveida publikācijas)
- notis
- kartogrāfijas materiālus
- grafikas (plakāti, pastkartes u.c.)
- bukletus (reklamējoši materiāli)
- audio – vizuālos materiālus (skaņu ieraksti, video ieraksti)
- elektroniskos materiālus.

Igauņu diasporas izdevumi parasti tiek ievākti 2 eksemplāros augstākais 5. Arhīva kolekcija (apmēram 500 000 vienību) pastāvīgi uzglabā vienu kopiju no visām publikācijām, audiovizuālajiem un elektroniskajiem dokumentiem ko izdevusi igauņu diaspora. Šīs kopijas ir paredzēts mūžīgai glabāšanai. Šīs vienības Arhīva kolekcijā var tikt lietotas, kad kāda vienība ir zudusi no galvenās kolekcijas. Visas vienības ir sakārtotas kartīšu katalogā un/ vai elektroniskajā katalogā ESTER.

Arhīvi kas attiecas uz igauņu diasporu Igaunijas Nacionālajā bibliotēkā

Igaunijas Nacionālajai bibliotēkai arhīvus un kolekcijas ir dāvinājušas ievērojamas personības un institūcijas, Igaunijas kultūras organizācijas, tai skaitā arī no igauņu diasporas. Lielākoties šīs kolekcijas sastāv no dokumentiem un/vai personīgajām bibliotēkām.

Arhīvi Nacionālajā bibliotēkā, kas satur dokumentus par igauņu diasporu ir sekojoši:

F. 3 Eesti Rahvusnõukogu Rootsis (Igauņu nacionālā padome Zviedrijā)

Arhīva nodevējs: Igauņu nacionālā padome Zviedrijā

Arhīva nodošanas gads: 1991.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: neaprakstīts

Vienības: 43 metri plauktu

Apraksts: -

Saturs: korespondence, rokraksti, dokumenti

F. 7 Reino Sepp (Reino Sepp) (1926. – 1992.g.), kolekcionārs (Zviedrija)

Arhīva nodevējs: Anja Sepa (Anja Sepp)

Arhīva nodošanas gads: 1993.g

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: aprakstīts (1996.g.)

Vienības: 307

Apraksti: 2

Saturs: Reino Sepa korespondence un rokraksti par igauņu mūzikas vēsturi (igauņu jūrnieku un studentu dziesmas, igauņu tango, igauņu skaņu ierakstu vēsture), rokrakstu un publikāciju kopijas, skaņu ieraksti (R. Sepa prezentācijas un runas pa Igaunijas Radio), fotogrāfijas, avīžu izgriezumi un bukleti.

F. 10 Vāliseestlaste poolt saadetud dokumentide kollektsoon (Atsevišķi dokumenti, kas liecina par igauņu diasporu, 1933. 2000.g.)

Arhīva nodošanas gads: 1998. – 2001.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: aprakstīts

Vienības: 82

Apraksts: 1

Saturs: dokumenti par igauņu darbību ASV (Baltimorā, Minesotā), Kanādā (Toronto), Zviedrijā (Gēteborgā) un Nīderlandē.

F.16 Kultuurilooline kolleksioon (Kultūras vēstures kolekcija, 1929. – 2003.g.).

Arhīva nodošanas gads: 1996.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: aprakstīts

Vienības: 49 (5 vienības vienības satur materiālus par igauņu diasporu)

Apraksts: 1

Saturs kas attiecas un igauņu diasporu šajā kolekcijā: fotogrāfijas ar igauņu studentiem Tibingenas Universitātē (Tübingen University) no 1948. - 1949.g. un materiāli par Ilmāru Slugu (Ilmar Slug) un Antu Vommu (Ants Vomm).

F.17 Pauls Sāgpaks (Paul Saagpakk) (1910 -1996.g.) valodnieks un literatūras pētnieks (ASV)

Arhīva devējs: Pauls Sāgpaks

Arhīva nodošanas gads: 1995.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: aprakstīts(2004.g.)

Vienības: 66

Apraksts: 1

Saturs: Igauņu – Angļu vārdnīcas Paula Sāgpaka versija, sarakste un materiāli no šīs vārdnīcas sastādīšanas, Paula Sāgpaka sinonīmu vārdnīcas pieraksti rokrakstā.

F.19 Hilda Sabo (Hilda Sabbo) poolt Vene Föderatsiooni arhiivides väljaseļgitatud repressiivpoliitikat käsitlevate dokumentide koopierte kogu (Hildas Sabo dokumentu un kopiju kolekcija, kas atrasti Krievijas Federācijas arhīvos par politiski represētajiem Padomju Savienībā 1917.- 1991.g.).

Arhīva devējs: Hilda Sabo

Arhīva nodošanas gads: 1997.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: aprakstīts(1997.g.)

Vienības: 35

Apraksts: 1

Saturs: Dokumentu kopijas par politiski represētajiem Padomju Savienībā (no okupētās Igaunijas, Latvijas un Lietuvas un igauņu ciemiem Kaukāzā), ko savākusi Hilda Sabo Krievijas Federācijas arhīvos.

Piezīme: Hilda Sabo, dzimusi 1930.g. Uus Eesti ciemā Ziemeļkaukāzā, ir aktīva vēstures pētniece amatiere.

F 22 Eduards Tubins (Eduard Tubin) (1905. – 1982.g.) komponists un diriģents (Zviedrija)

Arhīva devējs: Eino Tubins (Eino Tubin)

Arhīva nodošanas gads: 1993 – 1994.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: aprakstīts (1998.g.)

Vienības: 32

Apraksts: 1

Saturs: rokraksti, korespondence. Avīžu izgriezumi, bukleti un fotogrāfijas par Tubija aktivitātēm 1938. – 1997.g.

Piezīmes: 1) Eduarda Tubina bibliotēka (grāmatas, nošu raksti un mikrofilmas ar viņa rokrakstiem) ir pieejama tēlotājmākslas centrā Nacionālajā bibliotēkā.

2) Cits Eduarda Tubina arhīvs atrodas Igaunijas Teātra un mūzikas muzejā (Teatri – ja Muusikamuseum, Tallinn).

F. 23 Ajalehelõigete kogu (Avīži izdroezumu kolekcija, 1934. – 1997.g.)

Materiālu, kas attiecas uz igauņu diasporu, nodevēji: Ulo Jurims (Ülo Jürima), Vello Kivisto (Vello Kivisto)

Arhīva nodošanas gads: 1997. – 1999.g.

Stāvoklis: aprakstīts (2002.g.)

Vienības: 67

Apraksti: 1

Saturs: Ulo Jurima izgriezumi no avīzēm „Meie Elu” un Vaba Eestlane” (Kanāda) no 1950. 1997.g; Vello Kivisto izgriezumi no avīzēm „Stockholms – Tidningen” un „Eskilstuna – Kuriren” (Zviedrija) no 1934. – 1977.g.

F. 26 Roberts Krēms (Robert Kreem) (1923), sociālo zinātņu pētnieks un pazīstama personība Kanādas igauņu sabiedrībā.

Arhīva nodošanas gads: 2002.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: neaprakstīts

Vienības: 5 metri plauktu

Apraksts: -

Saturs: rokraksti, sarakste, fotogrāfijas.

F. 28 Jakobs Nermanis (Jakob Nermani) (1882. – 1963.g.) dokumentide ja fotode kolleksioon eesti asundustest Kaukaasias (Jākoba Nermaņa dokumentu kolekcija un fotogrāfijas par igauņu apmetnēm Kaukāzā, 1882. – 1962.g.).

Arhīva nodošanas gads: 1966.g.

Nodošanas veids: pirkums

Stāvoklis: aprakstīts (2005.g.)

Vienības: 76

Apraksts: 1

Saturs: J. Nermaņa fotogrāfiju kolekcija ar igauņu ciemiem Kaukāzā (Estonia, Salme, Sulevi, Linda un Punase – Lageda), J. Nermaņa rokraksti un raksti.

Piezīme: daļa Jākoba Nermaņa kolekcijas par igauņu apmetnēm Kaukāzā atrodas Igaunijas Vēstures muzejā (Eesti Ajaloomuseum, Tallinn).

F. 29 Jārvi Nēme (Järvi Neeme) (1937.g.) diriģents (ASV)

Arhīva nodošanas gads: 2004.g.

Nodošanas veids: dāvinājums

Stāvoklis: neaprakstīts

Vienības: 10 metri plauktu

Apraksts: 1

Saturs: avīžu izgriezumi, bukleti un fotogrāfijas par Jārvi Nēmes darbu.

F. 32 Sergejs Soldatovs (Sergei Soldatov) (1933. – 2003.g.) Igaunijas krievu disidents un neatkarības atbalstītājs, Igaunijas Demokrātiskās kustības vadītājs (Eesti Demokraatik Liikumine) 1970. gados, Radio Brīvā Eiropa un Radio Brīvība (Minhene) žurnālists.

Arhīva devējs: Ludmila Grīnberga (Ludmilla Grünberg)

Arhīva nodošanas gads: 2006..

Nodošanas veids: pirkums

Stāvoklis: neaprakstīts

Vienības: 10 metri plauktu

Apraksts: -

Saturs: korespondence, rokraksti, Radio Brīvā Eiropa un Radio Brīvība dokumentu kopijas, disidentu fotogrāfijas.

Personīgie arhīvi un institūciju un organizāciju arhīvi ir pieejami Reto grāmatu literatūras lasītavā no Pirmdienas līdz Piektdienai no 10:00 – 18:00, Jūlijā un Augustā no Pirmdienas līdz Piektdienai no 12:00 – 17:00. Lasītava atrodas 3. stāvā. Telefons: 6307346, e-pasts: arhivār@nlib.ee.

Pieejami ir tikai sakārtotie arhīvi, taču arhīvu materiāli, kas atrodas aprakstīšanā ir pieejami tikai ierobežotam cilvēku skaitam. Tomēr gan aprakstītie, gan neaprakstītie arhīvu materiāli ir reģistrēti elektroniskajā katalogā – ESTER. Arhīvu glabātājs var ierobežot pieeju atsevišķām vienībām.

Igauņu diaspora un mākslas kolekcija Igaunijas Nacionālajā bibliotēkā

Igaunijas Nacionālajā bibliotēkā glabājas 200 tēlotājmākslas (figurative) darbu. 29 no šiem darbiem ir 14 dažādu trimdas igauņu mākslinieku darbi, kas nonākuši Nacionālās bibliotēkas glabāšanā laikā no 1995. 2000.g. Ir arī viens darbs, ko bibliotēkai ir dāvinājusi Tallinas pašvaldība, tā autors Enno Halleks (Enno Hallek) (1931.g.), mākslasdarba nosaukums ir *Objects (Object)* (1999. finieris, eļļa, 82 cm × 204 cm).

Igaunijas Nacionālajā bibliotēkā glabājas sekojoši trimdas igauņu mākslinieku darbi:

Ēriks Hāmers (Erik Haamer) (1908 – 1994.g.)

- *Harakas/ Žagata*; nezināms gads, audekls, eļļa, 150 cm × 121 cm
- *Põhjaõdrad/ Briedis*; 1957, audekls, eļļa, 108 cm × 191 cm
- *Tomativõrse/ Izaudzis tomāts*; nezināms gads, audekls, eļļa, 56 cm × 81 cm

Mai Rēta Jārve – Vomma (Mai Reet Järve – Vomm) (1938.g.)

- *Pilvitus rannas (Rands)/ Mākoņi jūrmalā (Jūrmala)*; 1972, audekls, eļļa, 94 cm × 119 cm

Jāks – Tomass Jārve (Jaak Toumas Järve) (1956.g.)

- *Homme (Tuleviku linn)/ Rītiena (Nākotnes pilsēta)*; 1988, audekls, akrils, 80 cm × 82 cm

Marks – Kalevs Kostabi (Mark – Kakev Kostabi) (1960.g.)

- *Joonistus/ Zīmējums*; 1995, kartons, pastelis, 189 cm × 120 cm

Endels Kooks (Endel Kõks) (1912. – 1983.g.)

- *Beduiniid/ Beduīns*; 1972.g. , papīrs, pastelis, 68 cm × 84 cm

Kaia Kārida (Kai Käärid) (1938. – 1995.g.)

- *Ārkamine/ Atmoda*; nezināms gads, papīrs, akvarelis, 63 cm × 86 cm
- *Vana loss/ Vecais nams*; 1994, papīrs, akvarelis, 75,5 cm × 59,5 cm

Tomass Lehes (Toomas Lehes) (1947?)

- *Vahtralehed sügisel/ Kļavu lapas rudenī*; 1970, audekls, eļļa, 84 cm × 103 cm
- *Loodusmaal/ Daba*; 1971.g. audekls, eļļa, 61 cm × 76 cm

Silvija Leitu (Silvija – Virve Tannberga 1912 - 1969) (Silvia Leitu (Sivia – Virve Tannberg))

- *Tuvikene/ Dūja*; nezināms gads, papīrs, jaukta tehnika, 51 cm × 30 cm

Olevs Mikivers (Olev Mikiver) (1922. – 1994.g.)

- *Lilled/ Ziedi*; 1971.g. audekls, eļļa, 70 cm × 45 cm
- *Poiss ja linnud/ Zēns un ziedi*; 1982, audekls, eļļa, 60 cm × 55 cm

Juhans Nommiks (Juhan Nõmmik) (1902. – 1975.g.)

- *Krüsanteemid/ Krizantēmas*; 1960, kartons, eļļa, 51 cm × 43 cm
- *Saialilled/ Kliņģerītes*; 1964, audekls, eļļa, 65 cm × 58 cm
- *Hamament*; 1970.g. audekls, eļļa, 51 cm × 66 cm

Rita Nommika (Rita Nõmmik) (1910? – 2004.g.)

- *Indiaanlase portree/ Indiāņa portrets*; 1950, papīrs, zīmulis, 65 cm × 55 cm

Otto Rannamē (Otto Rannamäe) (1917)

- *Bareljeef dinosaurustega/ Bareljefs ar dinozauriem*; nezināms gads, grebums mahogonā.
- *Dinosaurius/ Dinozaurs*; 1998.g. mahogons.
- *Hobune/ Zirgs*; 1995.g. mahogons.
- *Jääkaru/ Polārlācis*; 1983, alabastrs.
- *Jäär/ Auns*; 1997.g. bērzs.
- *Lohe/ Pūķis*; gads nezināms, priede.
- *Naise pea/ Sievietes galva*; 1995, alabastrs.
- *Naise rinnakuju/ Sievietes krūšutēls*, bronza.
- *Tootem/ Totems*; 1995.g. mahogons.

Ants Ēriks Vomms (Ants Erik Vomm) (1931. 2003.g.)

- *Paul Saagpaku büst/ Paula Sāgpaka krūšutēls*; 1981, Vermontas marmors, 44 cm × 45 cm × 37 cm.

Nezināms autors

- *Maastikumaal/ Ainava*, gads nezināms, kartons, eļļa.

1999.g. Sīri Arrasa (Siiri Arras) no Zviedrijas dāvināja 15 dažādu mākslinieku gleznu kolekciju: E. Haamer, E. Kōks, O. Mikiver, J Nõmmik, S. Leitu, un kāda nezināma autora darbu. Šie darbi bija Sīri Arrasas vecāku – Aino un Elmāra Krīsu (Aino/ Elmar Kriisa) kolekcija. Visi pārējie mākslasdarbi Nacionālās bobliotēkas kolekcijā ir dažādu autoru dāvinājumi.

Igaunijas Nacionālajai bibliotēkai kultūras mantojuma saglabāšanas jomā ir sekojoši mērķi:

1. uzkrāt igauņu diasporas dokumentus un dažādu izdevumus un padarīt tos 100% pieejamus.
2. Padarīt pieejamus bibliotēkas rīcībā esošos arhīvus.
3. Vākt un padarīt publiski pieejamu bibliotēkas mākslas kolekciju.

Igaunijas Nacionālās bibliotēkas princips tāpat kā citām kultūras mantojuma glabātāj institūcijām ir sekojošs:

1. Jāattīsta sadarbība starp dažādām glabātāj institūcijām, kuras nodarbojas ar igauņu diasporas kultūras mantojuma vākšanu un glabāšanu. Partnerība ir nepieciešama, lai dalītos ar zināšanām un būtu vienoti kopīgajā vērtību sistēmā. Ir labāk būt kopā, būt informētiem un kopīgi risināt problēmas.
2. Mums jāpievērš uzmanība kultūras mantojuma saglabāšanai, izmantojot vispiemērotākos līdzekļus. Ilgtermiņa saglabāšana, konservācija un mikrofilmēšana – tie ir atslēgvārdi kultūras mantojuma glabāšanā. Kultūras mantojumam jāglabājas iespējami visdrošākajos aostākļos!
3. Kultūras mantojumam jābūt publiski pieejamam. Glabātāj institūcijām jāinformē visi interesenti!

Tulkoja Māra Sprūdža